

Завязун Т.В., методист з
дошкільного виховання центру
методичного
забезпечення загальної середньої,
дошкільної та позашкільної
освіти, викладач кафедри
психології, кандидат психологічних
наук

До проблеми розвитку мовлення дошкільників

На сучасному етапі розвитку суспільства людство все більше уваги приділяє дошкільному періоду життя людини, становленню його особистості, особливостям соціалізації, збереженню і формуванню психічно і фізично здорового покоління. Законом України «Про освіту» визначено, що основною метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, розвинення її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу. Важливу роль на шляху досягнення цієї мети відведено початковій ланці освіти, бо саме в дошкільний період у дітей формуються основи наукового світорозуміння, визначаються способи навчальної діяльності, дитина вчиться жити серед людей. За словами А. М. Леонтьєва, «фактичне формування особистості» відбувається якраз саме в дошкільному віці. Починаючи з народження та інтенсивно протікаючи в період дошкільного дитинства, процес формування людини характеризується діалектичною єдністю об'єктивного і суб'єктивного, спадкового і соціального, матеріального і духовного, цілеспрямованого і стихійного, позитивного і негативного. Серед основних чинників цього процесу можна виділити вплив природного середовища та соціального оточення, суб'єктів суспільного та сімейного виховання, самовиховання, предметно-практичну діяльність та спілкування. Безумовно, цей процес повинен будуватися таким чином, щоб кожна дитина отримала шанс стати справжньою, повноцінною, гармонійно розвиненою особистістю. Щоб людина стала особистістю, потрібно сформувати в ній потребу бути особистістю.

В дошкільній освіті України відбуваються динамічні прогресивні зміни, в основі яких лежить актуалізація психолого-педагогічних досліджень соціальної сфери дитини. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що починати розв'язання проблем (а саме усунення труднощів комунікації) слід з дошкільного дитинства, оскільки саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення. Як відомо, дошкільний вік є сенситивним щодо розвитку комунікативних здібностей, який відбувається переважно у творчих іграх. Знецінювання ролі самодіяльної гри і фактична заміна її дидактичними іграми у зазначеному віці завдає передусім шкоди розвитку комунікативної активності дошкільників, гальмує формування його творчої ініціативи.

Разом з тим, світовий досвід, російський досвід та надбання українських вчених на етапі демократизації суспільного життя доводить, що діти-дошкільнята успішно формуються у гуманістичному середовищі спрямованому на особистісно-орієнтовану модель. Велике місце в цьому процесі посідає дитяча гра, тобто активна діяльність дитини, під час якої

вона оволодіває соціальними функціями, стосунками, мовою як головним засобом комунікації.

Формування та становлення мовленнєвого розвитку у перші роки життя дитини впливає на все її послідуєче життя. Своєчасне і повноцінне оволодіння мовленням є першою важливою умовою становлення у дитини здорової психіки і подальшого її правильного розвитку. Своєчасне, тобто розпочате з перших хвилин життя дитини, повноцінне – значить достатнє за об'ємом мовленнєвого матеріалу, яке спонукає дитину до оволодіння мовленням в повній мірі його можливостей на кожному віковому періоді. Розуміння мовлення оточуючих і особисте активне мовлення супроводжує усі діяльності дитини. Від рівня розвитку мовлення дитини залежить успішність забезпечення цілей її комунікації з іншими учасниками взаємодії.

Комунікативна функція мови має для психічного розвитку дошкільника важливе значення, тому що вона полягає у використанні мови як засобу спілкування. Як відомо, діти починають спілкуватися ще до того, як навчаються говорити. Із розвитком мовлення їхнє спілкування стає досконалішим. Його ефективність залежить не тільки від знання граматичних правил і значень, але й від навичок висловлювання певної думки у відповідній ситуації. Вміння розмовляти ґрунтується на таких соціальних навичках, як послідовність говоріння; врахування досвіду, вмінь, інтересів і потреб співрозмовника; уникнення домінування в розмові і перебивання співрозмовників; вияв уваги та готовність продовжити спілкування невербальними засобами (поглядом, жестом тощо).

Порушення мовленнєвої функції негативно впливає на розвиток процесу комунікативної компетентності. Недорозвиток мовленнєвих засобів знижує рівень спілкування, сприяє виникненню психологічних особливостей, породжує специфічні риси загальної і мовленнєвої поведінки, приводить до зниження активності в спілкуванні.

Здатність до мовлення та до спілкування формується в дитини, яка розвивається нормально, у процесі мовленнєвого досвіду, під впливом мовлення дорослих і залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого оточення і від виховання та навчання. Мовлення не є вродженою здібністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним і розумовим розвитком дитини і служить показником його загального розвитку. Засвоєння дитиною рідної мови проходить у строгій закономірності і характеризується рисами, загальними для усіх дітей. Л.С.Виготський стверджував, що «дитина сприймає навколишній світ не тільки через зір та слух, але і через своє особисте мовлення, так як веде внутрішній монолог та зовнішній діалог». Як зазначав О.О. Леонтьєв, механізм мовленнєвої здатності формується на основі вроджених психофізіологічних особливостей людини та під впливом мовленнєвого спілкування. Лінгвістична здатність (здібність) — це сукупність мовленнєвих навичок та умінь, що сформувалися на основі повноцінних передумов їх розвитку.

У психолого-педагогічній літературі багатьма авторами [4; 5] підкреслюється думка про те, що порушення чи несформованість навичок спілкування чи його дефіцит та депривація особливо небезпечні в

дитинстві, тому що «тягнуть» за собою відставання в мовленнєвому розвитку.

За визначенням Т.Піроженко «спілкування є тією вирішальною умовою, яка визначає факт появи активного мовлення, строки його виникнення, темп розвитку і удосконалення у наступні періоди дошкільного дитинства». Рівень складності мовлення, а саме матерії мовлення (лексики, граматики, синтаксису,..) прямо пропорційно залежить від змісту потреби дитини у спілкуванні з дорослими і однолітками.

Аналіз літературних джерел за останні роки по проблемі розвитку мовлення дошкільників, як самостійної проблеми педагогічної психології, надає можливість констатувати, що на сьогоднішній день ця проблема є якнайактуальнішою. Проблемою розвитку мовлення дошкільників активно займаються та присвячують свої дослідження як відомі вчені так і початківці. Науковці на сторінках педагогічних видань допомагають педагогам-практикам розібратися як ефективніше оптимізувати мовленнєву роботу та розв'язати визначені завдання за новою редакцією Базового компонента дошкільної освіти, в якому акцент зроблено не на розв'язанні окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей, а на цілісному підході до формування мовно-мовленнєвої компетенції як одного з ключових критеріїв і водночас вагової умови становлення й розвитку мовленнєвої особистості дошкільника. Також, розглядаючи мовлення як феномен психічного розвитку особистості дошкільників, пропонують нові ефективні шляхи для розвитку усіх компонентів мовленнєвих здібностей та радять дотримуватися конструктивістського підходу до розвитку мовлення (Т.Піроженко). Отже, проблема розвитку мовлення дошкільників на сьогоднішній день посідає чільне місце у доробках сучасних науковців. І це є не випадковим, так як на сьогодні в нашій країні відмічається різке зниження мовленнєвого розвитку сьогоднішніх дошкільників. Тому перед науковцями та педагогами-практиками постала серйозна проблема і доводиться констатувати той факт, що 85% дітей 5 років володіють мовленням на рівні 3-річних. [1]. Звідси також гостро постає, як психолого-педагогічна проблема, питання труднощів комунікативного спілкування дошкільників. Причини такого регресу потребують глибокого наукового вивчення.

Мовленнєвий розвиток дитини – це складова і показник загального психічного розвитку людини. Розвиток мовлення дітей має велику соціальну значимість. Але ні для кого не є відкриттям те, що для того, щоб заговорити, недостатньо народитися людиною. «Від того, як пройшло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що увійшло до його розуму та серця, що оточує його, - від цього у вирішальній мірі залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк» (В.Сухомлинський) Соціально-психологічна сфера особистості розвивається при включенні індивіда в систему взаємовідносин із навколишнім у процесі засвоєння суспільно-історичного досвіду людства. Особистість є динамічною системою і знаходиться в стані безперервної зміни та розвитку.

Дослідники проблеми розвитку мовлення дошкільників розглядають і здатність до спілкування, і розвиток мовлення як відкриту систему, що змінюється. Вони неодноразово наголошують на тому, що на процес удосконалення розвитку мовлення та комунікативної діяльності

дошкільників впливають, в першу чергу, зміни в мотивації, потребах, умовах учіння.

У статті «Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини» А. Богуш [1] на допомогу педагогам-практикам та батькам сьогоднішніх дошкільнят дає вичерпну відповідь на те, яким має бути рівень мовленнєвого розвитку 5-річної дитини, характеризує нормативні вимоги мовлення: звукову культуру мовлення, лексичний розвиток, семантичний, морфологічний, синтаксичний, формування граматичної будови мовлення. Також автор конкретизує, що означає «мовленнєва особистість дитини». Мовленнєва особистість – це дитина, у якій «сформована фонетична, лексична, граматична, розмовно-діалогічна та комунікативна компетентність, яка вміє адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, користуватися при цьому як мовними, так і позамовними, інтонаційними засобами виразності, етикетними формами спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших, здатна творчо реалізуватися засобами мовлення.» [1, 6]

Т.О.Піроженко у навчально-методичному посібнику «Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника» подає характеристику комунікативно-мовленнєвій ґенезі дитини, в світлі якої мовлення дитини є «комплексною системоутворювальною характеристикою, яка проявляється через емоційні, когнітивні, лінгвістичні досягнення, які в свою чергу дають змогу відобразити цілісний підхід до оцінки розвитку самої дитини» [4, 4]. Авторка також пропонує пошук педагогічної моделі, яка б давала можливість розвивати здібності малюків і допомагала реалізувати своє «Я» через організацію діяльності, заданої ззовні, від дорослого, при цьому обов'язково враховуючи активність кожного окремо взятого малюка. У статті наголошено на тому, що мовленнєві досягнення дитини відображають досвід міжособистісних стосунків та віддзеркалюють особистісно значущі психологічні феномени: статус дитини у сім'ї та у групі дітей, ставлення доколишніх до дитини та дитини до самої себе. У запропонованій авторкою технології мовленнєвого спілкування не розмежовується процес навчання за галузями знань (математика, природа, мова), а базується на головному принципі – діяльнісному підході до розвитку особистості, при цьому спілкування не лише допомагає дитині брати, отримувати, набувати досвіду, а й створює умови для того, щоб реалізувати свою індивідуальність у загальній справі, а також навчає дошкільника ділитися власним досвідом, приділяти увагу людям, шанувати їх тощо. Саме досягнення у мовленнєвому спілкуванні дають можливість характеризувати становлення особистості дошкільника як цілісності, в єдності прояву його емоцій, свідомості та поведінки. Т.Піроженко визначила завдання у сфері комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини, які в свою чергу дають змогу зробити висновки про характер розвивальних впливів та стиль стосунків дорослих із дітьми. Головними завданнями, на думку науковця, є розвиток у малят всіх форм (емоційно-особистісного, ситуативно-ділового, поза ситуативного) та засобів (невербальні, мовні) спілкування, розвиток та диференціація емоцій, що є основою ціннісних орієнтацій, пов'язаних із людиною та іншими суб'єктами спілкування, формування пізнавальної та дослідницької діяльності, творчого ставлення до різних форм діяльності та спілкування.

Мовленнєва особистість розвивається ефективно лише тоді, якщо вона включена в повноцінну мовленнєву діяльність, в якій роль дорослого є головною, провідною. Завдання дорослого – усіляко сприяти мовленнєвому розвитку дитини, активізувати та стимулювати його, обираючи для цього доступні та найбільш ефективні шляхи. Бо саме формування активного мовлення дитини починається з мовленнєвого наслідування і є ефективним лише за умов емоційного підйому. Мовленнєвий простір, насичений зразками мовленнєвої культури, є основним джерелом становлення мовленнєвої особистості у ранньому дитинстві. Малюк не має іншого шляху навчитися говорити, тільки як наслідувати мовлення дорослих. Формування мовлення протягом перших трьох років життя дитини є не просто накопичення словника, а це складний нервово-психологічний процес, який проходить в результаті взаємодії дитини з оточуючим середовищем і в ситуації спілкування з дорослими. Головною умовою повноцінного розвитку мовлення малюка є те, яке саме мовлення він наслідує. І тому мовлення дорослих має бути «правильним, розбірливим, простим, повторюваним, різнобарвним, живим» [4,24]. Для того, щоб розвиток розуміння мовлення відбувався ефективно важливо створити такі умови, як постійне спілкування з дитиною, наявність єдиних вимог до мовленнєвого спілкування з малюком усіх близьких дорослих, організація спеціальних ігор та вправ поступове ускладнення мовленнєвого спілкування. Також доцільно використовувати для спілкування з малюком усіх звичних режимних моментів (одягання, прогулянки, годування, капання, підготовка до сну тощо).

Родинне спілкування є головним чинником комунікативно-мовленнєвого розвитку малюка. Особливе значення в період раннього дитинства для розвитку дитини мають його взаємовідносини з мамою, як з самою близькою і важливою людиною в його житті. Мати, яка виховує дитину, має мати достатню зрілість і позитивне відношення до себе і оточуючих. Особливості мовлення матері, тобто те, як вона будує своє спілкування з дитиною, - все це не може не сказатися на мовному та особистісному розвитку дитини. Особливості саме родинного спілкування відіграють основну роль у становленні психічних функцій, емоційного розвитку та пізнавальної активності дитини.

Також дуже важливо на сьогодні, щоб педагоги-дошкільники розуміли свою роль у формуванні та становленні мовленнєвої особистості сучасного дошкільника. Педагог, має прагнути бути успішним, повинен вміти формулювати і ставити запитання, які б стимулювали мисленнєву діяльність дітей, повинен забезпечувати позитивний емоційний клімат у групі, створювати атмосферу довіри, доброзичливості, зацікавленості в найменшому успіхові кожного вихованця. На сьогоднішній день важливо усвідомлювати і пам'ятати кожному вихователю, що методи роботи з дітьми по розвитку їх мовлення не змінилися, а змінився характер їх використання та позиції педагога і дітей у процесі їх застосування. Водночас із традиційними з'явилося багато інноваційних методів і засобів розвитку мовлення дошкільників, а саме побудова заняття у вигляді словесних подорожей у світ казки, фантазії, природи, мистецтва, звуків, фарб тощо. Також у зв'язку із сучасною вимогою щодо скорочення організованого навчання на заняттях на користь збільшення часу на особистісне самовизначення дитини в умовах розвивального середовища робота з розвитку мовлення має виходити за межі організованого

навчання, набувати різних форм індивідуальної роботи, мета якої – закріпити мовленнєві вміння та навички, набуті дітьми на заняттях. Для успішного розвитку мовлення велике значення має повсякденне мовленнєве вправлення дітей під час гри, праці, різних режимних побутових процесів, прогулянок. Формування навичок розмовного мовлення, культури мовленнєвого спілкування потребує природних життєвих ситуацій, правдивих і зрозумілих дітям мотивів їхньої мовленнєвої діяльності.

Вимога часу, а саме особистісно зорієнтований підхід до розвитку мовлення дошкільнят, надає змогу максимально врахувати рівень мовленнєвого розвитку та мовні здібності, наміри, бажання, індивідуальні особливості кожної дитини і стимулювати ці творчі прояви з організацією на їх індивідуальність.

Але, на жаль, спеціальні спостереження показують, що певна частина дошкільників мають труднощі у комунікації. І з кожним роком ця проблема має тенденцію на збільшення. Це виявляється при уважному вивченні системи взаємодії дитини з дорослими і ровесниками в побуті, партнерській рольовій грі, в ситуаціях нерегламентованого спілкування. Розвиток мовлення на етапі дошкільного дитинства у більшості дітей сьогодні має недостатній рівень, що впливає на забезпечення дитині успішності у взаємодії з дорослими й однолітками.

Труднощі входження в дитяче співтовариство, недостатнє вміння враховувати в спільній діяльності ділові та ігрові інтереси партнера приводять до збіднення комунікативного досвіду дитини, здійснюють негативний вплив на між особисті відношення, визначають його невисокий соціальний статус у групі однолітків.

Складні відношення дитини-дошкільника із ровесниками, які виражаються в підвищеній конфліктності, невмінні домовлятися про спільні справи і ігри турбують сьогодні дорослих. Також, не дивлячись на бажання грати разом з іншими дітьми, сьогодні спостерігаємо дітей, які змушені грати в одиночку або з близькими дорослими. Дорослі вбачають причину цьому в особливостях характеру дитини. Хоча насправді причина криється в не сформованості комунікативної діяльності самої дитини, а виникнення на цій основі характерологічних особливостей носить не причинний, а скоріше наслідковий характер. Доводиться констатувати, що у системі навчання проблема подолання труднощів у спілкуванні дітей 5-6 років недостатньо вирішена: більшість дошкільників мають проблеми в міжособистісній взаємодії; педагоги не враховують природу генетичного (невербального) виду спілкування в навчально-виховному процесі та специфіку його впливу на протікання вербального спілкування.

Вивчення процесу становлення спілкування у дітей дошкільного віку є на сучасному етапі дуже важливою задачею, так як дозволяє не тільки прогнозувати труднощі мовленнєвої взаємодії між людьми, але попередити їх виникнення. Якщо в попередні роки основна увага приділялася формуванню окремих мовленнєвих умінь та навичок на основі елементарного усвідомлення мовних явищ, то на сьогодні головною метою на етапі дошкільного дитинства є виховання мовної особистості, тобто формування особистості, яка адекватно, вільно і творчо застосовує мову в

різних ситуаціях з метою реалізації власне мовленнєвих завдань, яке ставить перед нею життя.

У структурі психолого-педагогічних причин, які викликають труднощі у комунікації старших дошкільників, важливо виділити:

1) соціальні:

дефіцит спілкування з оточуючими, який викликає загальну затримку в засвоєнні дитиною суспільного досвіду: сімейної взаємодії з дитиною, як з об'єктом, процес спілкування супроводжується певними установками; стиль спілкування (авторитарний, ліберальний, гіперопіки і так далі), який частіше всього вибирають батьки;

дефіцит повноцінної, відповідної віку, діяльності, який заважає своєчасному функціональному розвитку; ворожість по відношенню до дитини, нестійке спілкування з протиріччями, що в свою чергу формує позицію дитини: протидія або бездіяльність;

2) педагогічні:

авторитарний і ліберальний стилі спілкування педагога з вихованцями;

недостатнє відведення часу у ході навчально-виховного процесу нерегламентованим видам діяльності старших дошкільників, а саме самостійній ігровій діяльності;

3) психологічні:

особливості психіки дитини і т.д.

Виходячи із структури індивідуального комунікативного потенціалу особистості, доречно також виділити основні комунікативні труднощі дітей (А.Самохвалова). До базових комунікативних труднощів відносяться:

труднощі входження у контакт (постійна сором'язливість, страх, невпевненість і т.д.);

труднощі, які зв'язані з дитячим егоцентризмом (неспроможність прийняти другу людину такою, яка вона є, проявляє егоїзм, упрямство);

труднощі в емпатії (невміння співпереживати, складність в розумінні внутрішнього настрою співрозмовника і т.д.);

труднощі зв'язані з відсутністю позитивної установки на іншу людину (вияв ворожості, дитячих заздощів, приниження і висміювання однолітків з метою самоствердження і т.д.);

труднощі, які зв'язані з неадекватною самооцінкою дитини (невпевненість у собі, відсутність комунікативної ініціативи, завищена самооцінка і т.д.);

труднощі, які пов'язані з підвищеною емоційно-особистісною залежністю від партнерів по спілкуванню (страх вияву у спілкуванні своїх намагань і індивідуальних особливостей, відмова від власних інтересів іт.д.)

Для того щоб подолати наявні труднощі у комунікації старших дошкільників, необхідні наступні умови:

обов'язкова необхідність використання суб'єктного, шанобливого, розвивального спілкування, яке не травмує і не пригнічує активність дитини; здійснення з дітьми повноцінної взаємодії, яка не гальмує

активність та самостійність дитини; реалізація головної умови розвитку дитини - використання діалогічного спілкування;

становлення емоційно-особистісної форми спілкування дитини з близькими людьми та широким колом соціального оточення, що реалізує потребу дитини у визнанні, любові, підтримці, що сприяє розвитку мотивів до спілкування і співробітництва у різноманітних і цікавих для дошкільника видах діяльності;

принцип гуманізації міжособистісних стосунків, що виключає авторитарний стиль керівництва у вихованні дітей, твердження суб'єкт-суб'єктних відношень у комунікації дитини з навколишнім світом;

наповнення життя дитини почуттям причетності до відкриття, особистісних взаємин, дати свободу у виявленні інтересів, виборі партнерів по спілкуванню та засобів досягнення мети;

активізація і стимулювання педагогами процесу спілкування дітей шостого року життя за допомогою спеціальних взаємопов'язаних форм організації навчально-виховного процесу: індивідуальних, групових, під групових.

Задачі корекції для дітей, що мають труднощі комунікації, прописані Т.Піроженко [4, 20]:

1. Забезпечення цілісності і життєздатності різних спільнот людей «дитина-дорослий», «діти-дорослі», «дитина-дитина», «діти-однолітки і малята». Розвиток у вихованців дошкільного віку усіх форм (емоційно-особистісне, ситуативно-ділове, внеситуативне) і засобів (невербальні, мовні) спілкування.

2. Розвиток і диференціація емоцій (моральних, інтелектуальних, естетичних), що є основою ціннісних орієнтацій, пов'язаних з людиною й іншими суб'єктами спілкування (світ природи, мистецтва, предметний світ).

3. Формування інтелекту і дослідницької діяльності, способів пізнання навколишнього світу.

4. Формування творчого (продуктивного, творчого) ставлення до організації діяльності і спілкування, розвиток комунікативно-мовленнєвих здібностей.

Отже, усунення наявних труднощів у комунікації і при цьому своєчасний та ефективний розвиток та удосконалення мовлення для дитини є життєво необхідним, оскільки це забезпечує малюкові активну участь у спільній діяльності з дорослими та однолітками. Своєчасне виявлення труднощів у комунікації і розпочата корекційна робота на ранніх стадіях в ході тісного взаємозв'язку розвитку мовлення та ігрової діяльності дає змогу дитині розкрити для іншої людини свій суб'єктивний світ, при цьому максимально розкритися та самовизначитися у своїй індивідуальності. Але, нажаль, дитина як суб'єкт, який має труднощі комунікації, не може усвідомити того, що вона сама є причиною виникнення труднощів у комунікації, але навіть усвідомивши той факт, не завжди може змінити способи і форми свого комунікативного спілкування і ті особистісні утворення, які лежать в їх основі. Все це обумовлено і віковими особливостями (низьким рівнем самоконтролю, опосередкованістю поведінки, слабкою рефлексією) і небагатим набором комунікативних прийомів і технік, які дозволяють оптимізувати власні

комунікативні дії. Тому доречно надавати дошкільникам з труднощами комунікації таку допомогу, яка б заключалася в створенні для них спеціальних умов, які б приводили до розвитку рефлексії по відношенню до себе як суб'єкта комунікативного спілкування, а також організації корекційної роботи з метою нейтралізації комунікативних труднощів, розвитку і покращення прийомів комунікативного спілкування. Перед дорослими стоїть важливе завдання – розвивати мислячу істоту через надання можливості дитині реалізувати справжнє призначення розвитку мовлення.

Цілеспрямований комплексний вплив в умовах дошкільного закладу та сім'ї має бути направлений на збагачення емоційних та особистісних контактів дітей з дорослими і однолітками, на задоволення потреби дітей в різноманітному чуттєвому пізнанні і дослідженні предметного світу навколо себе через провідний для старшого дошкільного віку вид діяльності – творчу гру. Саме завдяки спілкуванню та ігровій діяльності дитина засвоює досвід, збагачується знаннями, формуються практичні уміння та навички, виробляються погляди та переконання, формуються духовні потреби, естетичні почуття та закладається характер.

Розвиток мовлення тісно пов'язаний з діяльністю. В процесі певної діяльності люди завжди спілкуються. Поєднання діяльності однієї людини з діяльністю інших людей утворює спільну діяльність. Сутність комунікації полягає у взаємодії суб'єктів діяльності. У спілкуванні відбувається збагачення діяльності, розвиваються й утворюються нові зв'язки та стосунки між людьми.

Основним видом в дошкільному віці є ігрова діяльність. Гра, як вид діяльності, посідає найважливіше місце в розвитку дітей дошкільного віку. І саме на етапі дошкільного дитинства яскраво простежується взаємозв'язок мови і мовлення з ігровою діяльністю. Гра дитини – це найвідповідніша дошкільному дитинству форма організації життєдіяльності, ефективний метод і засіб реалізації освітніх завдань з усіх напрямків розвитку особистості дитини.

Організовуючи процес ігрової діяльності і розширюючи границі мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, не можна забувати, що вся система спілкування та сприймання у дитини шостого року життя має відбуватися у «суб'єкт-суб'єктному» типі відношень. Чинники, які забезпечують розвиток структурних компонентів мовлення в поєднанні мовленнєвої та ігрової діяльності, а саме (К.Карасьова):

- спеціальна організація цих діяльностей, що ґрунтуються на особистісно-орієнтованій моделі взаємодії його учасників (вихователів і дітей) та на гуманістичному підході;
- система мовленнєвих технологій, спрямованих на перехід дитини від репродуктивних до креативних мовленнєвих та ігрових дій;
- функціональний характер мовленнєвої діяльності та ігрової.

Дорослим важливо пам'ятати, що гра як діяльність відображає дійсність шляхом активного її перетворення. У ході самої гри діти мають можливість діяти, конкретні дії зумовлюють мовленнєву активність дошкільника і водночас спрямовують розвиток гри.

Також використання гри, саме з метою розвитку особистості дитини, має широкі можливості саме тому, що в ній можна спостерігати, як

проявляються та набувають своїх вищих форм психічні процеси, новоутворення дошкільного дитинства, розвиваються властивості особистості – пізнавальні, емоційні, вольові, тощо; проявляється специфіка становлення свідомості та самосвідомості. У ході гри у дітей виробляються загальнономовленнєві навички: культура слухання, запитування, висловлювання, обґрунтування, доведення, налагодження спілкування. Саме у грі дитина намагається якнайкраще, найповніше і найчіткіше висловити хід своїх думок, так щоб бути зрозумілим оточуючим, тобто удосконалюється на збагачується граматична та лексична сторона мовлення. Діти старшого дошкільного віку у своєму мовленні під час творчих ігор (на відміну від спілкування з дорослими) використовують прикметники, прислівники, прийменники, намагаються граматично правильно будувати свої звертання, висловлювання, репліки і т.д. Це говорить про те, що бажання грати і бути зрозумілим своїм партнерам по грі, стимулює дітей до більшої розумової роботи у сфері мовлення. Старші дошкільники вчаться налагоджувати контакти, передавати та отримувати інформацію про навколишнє, узгоджувати свої дії з діями інших дітей.

Ігрова діяльність стимулює розвиток мовлення та сприяє усуненню труднощів у комунікації дошкільників ще й тому, що здатна дитині дошкільного віку дати безліч позитивних емоцій, які так потрібні їй для здорового психічного і фізичного розвитку.

Сучасний стан проблеми розвитку самодіяльних ігор, під час яких дитина опановує навичками спілкування із однолітками говорить про те, що у дошкільному дитинстві необхідно приділяти більш уваги процесу становлення та розвитку провідного виду діяльності. Оскільки у творчій грі соціальною за своєю природою, походженням і змістом, відбувається розвиток спілкування на рівні «дитина – дитина» або «дитина – група дітей», що забезпечує умови для збереження фізичного та психічного здоров'я дитини дошкільного віку. Тому саме творча гра, дозволяє малюку самостійно відтворювати світ дорослих, включатись у міжособистісні взаємодію, відтворювати ігрові та встановлювати реальні стосунки з іншими дітьми, що складає основу для поступового розвитку комунікативної компетентності у спілкуванні та забезпечує успішність у оволодінні будь-яким видом діяльності у майбутньому.

Висновки... Отже, своєчасне оволодіння мовленням є першою важливою умовою становлення у дитини повноцінної психіки і подальшого її правильного розвитку. Розуміння мовлення оточуючих і особисте активне мовлення супроводжує усі види діяльності дитини. Від рівня розвитку мовлення дитини залежить успішність забезпечення цілей її комунікації з іншими учасниками взаємодії.

Розвиток мовлення відбувається поступово шляхом наслідування соціального досвіду суспільства при включенні дитини у взаємодію з оточуючим її світом. Процес привласнення суспільного досвіду у дитинстві відбувається шляхом присвоєння «культурних форм психіки» у спілкуванні з дорослими та однолітками при включенні у доступний, самостійний вид діяльності – гру.

Література

1. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини / А. М. Богуш // Дошкільне виховання, 2013. №7. – С. 6 – 10.

2. Богуш А. М., Гавриш Н. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу / А. М. Богуш, Н. Гавриш // Дошкільне виховання, 2012. №10. – С. 5 – 9.
3. Карасьова К.В. Ігровий простір дитини / К. В. Карасьова, Т. О. Піроженко. – К. : Шк.світ. – 2011– 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
4. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Т. О. Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 152 с.
5. Самохвалова А. Г. Коммуникативные трудности ребенка: проблемы, диагностика, коррекция : уч.-метод. пособие /А. Г. Самохвалова – СПб : Речь, 2011. – 150 с.